

Branka RAUNIG

FIGURALNO UKRAŠENE TRAPEZOIDNE POJASNE PLOČICE

Ovi veoma zanimljivi, specifično ukrašeni, prapovijesni objekti koji pružaju značajne podatke o nekim segmentima materijalne i duhovne kulture nekadašnjih stanovnika balkanskog prostora, prikazani i komentirani u znanstvenim publikacijama,¹ ostali su u priličnoj mjeri nepoznati široj kulturnoj javnosti. Stoga svako ponovljeno publiciranje, bez obzira da li više ili manje pridonosi dubljem i potpunijem osvjetljivanju i razumijevanju sadržaja prikazanih predstava, ipak skreće pozornost šire publike na ove jedinstvene objekte. Do sada je nađeno ukupno 8 primjeraka, od kojih tri potječu s gradine u Ošanićima kod Stoca (Bosna i Hercegovina), jedan iz nekropole na Velim Ledinama u Gostilju na Skadarskom jezeru (Crna Gora), a četiri su nađena na nekropoli kod Prozora u Lici (Hrvatska). Prvo su u posljednjem desetljeću prošlog stoljeća otkriveni jedan čitav i dva veća ulomka pojasnih pločica na nekropoli plemena Japoda kod Prozora u Lici, na žalost, bez zabilježenih podataka o grobnim cjelinama kojima su pripadale, dok je četvrti otkriven slučajno na prostoru iste nekropole 1975. g. prilikom oranja, te i za njega nedostaju precizniji podaci.² Primjerak iz Gostilja iskopan je 1957./58. godine u grobu 30. Nekropola na Velim Ledinama pripadala je plemenu Labeata, a datirana je nalazima novca u vrijeme od posljednje četvrtine III. do sredine II. st. pr. Kr.³ Na gradini u Ošanićima kod Stoca

¹ Ljubić, 1889., 105, 136-137, T. XXV, 1-3; Drechsler-Bižić, 1983., 59, sl. 15; Basler, 1969., 5 i d.; Marić, 1973., 257-258, T. I-II; isti, 1976., 35-38, T. I-II; isti, 1995., 44, Abb. 12; Kossack, 1991., 151-162.

² Ljubić, 1889., 136-137; Drechsler-Bižić, 1987., 434.

³ Basler, 1969., 10.

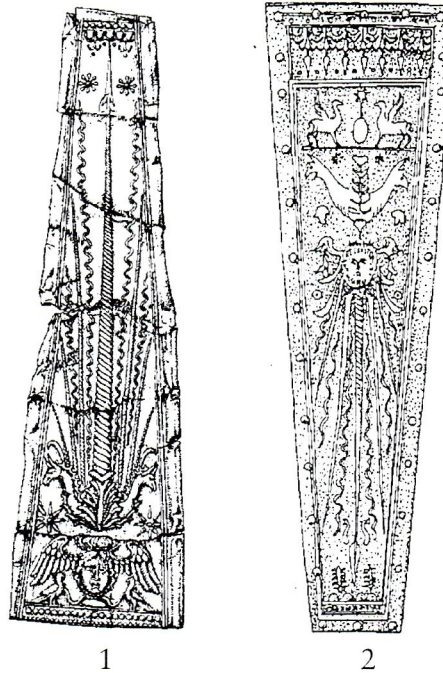
(grad Daors...), za koju se smatra da je svojedobno bila središte plemena Daorsa,⁴ prilikom sustavnog arheološkog iskopavanja 1971. g., otkriven je par ovakvih pojasnih pločica, od kojih je jedna bila malo, a druga znatno oštećena, dok je brončana obloga treće slične pločice iskopana 1976. g.⁵ U tehničkom pogledu ove objekte karakteriziraju sljedeći zajednički elementi: podlogu predstavlja blago zakrivljena, željezna pločica pravilnog izduženo-trapezoidnog oblika, na čijoj je vanjskoj strani pričvršćena, većinom brončana, a samo na primjerku iz Gostilja srebrna, obloga s reljefnim predstavama. Način izrade reljefnih likova ne može se sa sigurnošću utvrditi s obzirom na činjenicu da nije moguće pregledati donju površinu obloga zbog toga što je zaklonjena željeznom podlogom. Može se samo pretpostaviti da su figure i ornamenti izvedeni iskucavanjem na kalupima sličnim onima kakvi su nađeni upravo na gradini u Ošanićima.⁶ Međutim, za treću oblogu s Ošanića, koja je nađena bez željezne podloge, Z. Marić naglašava: "..., ali tragovi iskucavanja se ne mogu primijetiti niti gore niti dolje. Sve površine bez patine toliko su glatke i sjajne da se stječe dojam da je kompletna

⁴ Marić, 1976., 35 i tamo navedena literatura.

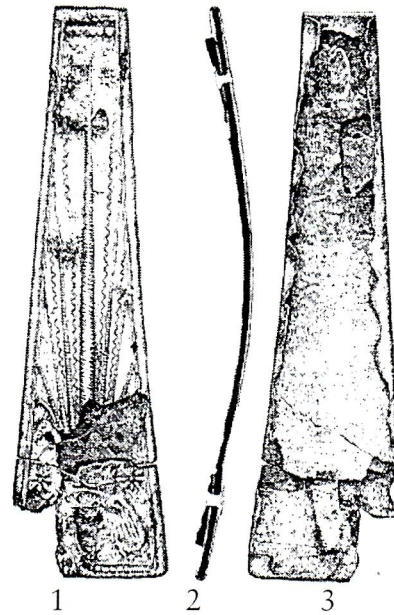
⁵ Drechsler-Bižić, 1987., 434.

⁶ Marić, 1978., 23 i dalje.

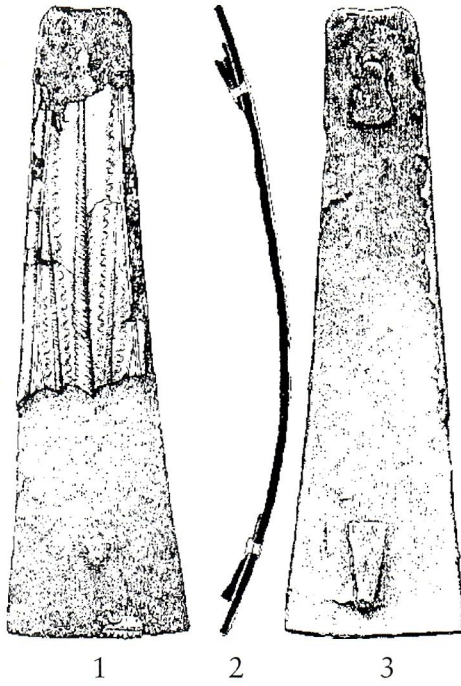
T. I.

T. II.

T. III.

ornamentalna kompozicija otisnuta u nekoj teškoj presi.”⁷ To je svakako veoma instruktivno zapažanje koje se, naravno, ne bi moglo, bez odgovarajućeg opreza, primijeniti na sve ostale pločice. Posebno se mora naglasiti da su reljefne predstave na pločicama s Ošanića izvedene estetski izuzetno dotjerano, precizno i, većinom, realistično, što kod ostalih primjeraka nije slučaj, a posebno su primjerci iz Prozora u Lici izrađeni sumarno i razmjerno grubo (vjerojatno domaći rad). Pričvršćivanje obloga na željeznu osnovu je različito. Kod dvije pločice s Ošanića rubovi brončane obloge presavijeni su na donju površinu željezne podloge, kao što kaže Z. Marić: “... na isti način na koji mi danas papirom zamotavamo knjige.”⁸ Za treću, od koje je nađena samo obloga od bronce nije sigurno je li uopće bila pričvršćena na željezo.⁹ Pločica iz Gostilja učvršćena je na podlozi nizom srebrnih zakovica duž sva četiri ruba.¹⁰ Na japodskim primjercima iz Prozora u Lici zapažaju se brončane zakovice koje su oštetile reljefne predstave, pa je logično pretpostaviti da su obloge naknadno učvršćene na ovaj način, a kako su rubovi obrasli željeznim

T. IV.

⁷ Marić, 1976., 36.

⁸ Marić, 1973., 258.

⁹ Marić, 1976., 36.

¹⁰ Basler, 1969., 29.

oksidom, prvobitni način pričvršćivanja nije jasan. Š. Ljubić smatra da su bile učvršćene željeznom trakom duž rubova i naglašava da na donjoj površini nisu sačuvani dijelovi kojima su bile učvršćene za pojas, odnosno jedna za drugu.¹¹ Ovi elementi su dobro sačuvani na dva primjerka s Ošanića (T. II, 2, 3; III, 2, 3),¹² dok za primjerak iz Gostilja podaci ove vrste nisu spomenuti. Što se tiče veličine, najveći su primjerci s Ošanića i posljednja pločica iz Prozora (duž. oko 19 cm), zatim primjerak iz Gostilja (duž. 18 cm), a najmanji je drugi čitavi primjerak iz Prozora (15,5 cm), dok se za dva ulomka, također iz Prozora, na osnovi širine može pretpostaviti da spadaju među veće pločice.

Ono što na prvi pogled povezuje ove objekte i čini ih posebno zanimljivim jesu reljefno izvedene, raznovrsne i specifične predstave, a posebno središnji motiv koji se, uz manje ili veće razlike, ponavlja na sedam primjeraka. On se sastoji od središnje, tordirane drške koplja čiji je vrh na svim primjercima okrenut prema užoj strani pločice. Na dvije pločice s Ošanića (a vjerojatno su isti motivi bili i na trećoj, oštećenoj), s obje strane vrha koplja nalazi se po jedna osmokraka rozeta zaobljenih latica, dok sam vrh dopire do motiva od pet voluta s polukružnim ispupčenjima i, možda, vrlo stiliziranog prikaza dva drveta (?), a ispod voluta ide niz kružnih ispupčenja. Od korijena koplja sa svake strane zrakasto se šire po dva valovita niza S-motiva (tzv. motiv "Laufender Hund" – "trčeći pas") koji se izmjenjuje s po dvije tordirane, kopljaste crte. Najdulji od ovih ukrasa su oni najbliži središnjem koplju, a najkraći, vanjski par predstavljen je nizom ispupčenja, većih pri korijenu i sve sitnijih prema kraju. Na dvije pločice s Ošanića (vjerojatno i oštećenoj, trećoj), koplje polazi iz palmete, a sa strane se nalaze dvije protome koje, vjerojatno, predstavljaju grifone, (mitološki likovi sastavljeni od dijelova različitih životinja). Od grifona je prikazana glava ptice grabljivice s kljunom, s dva roga (možda uši?) povijena unazad, a od potiljka, povijen prema naprijed, ide još jedan veći rog (ili je to samo posljednji par zrakastih ukrasa povijen prema rubovima pločice?). Na potiljku i duž vrata grifona, kao i duž prsa nalaze se nizovi kraćih, međusobno povezanih šiljaka, kao neka vrsta kreste. Ispod svake glave grifona izrađena je po jedna zvijezda s osam šiljastih zraka i ispupčenjem u sredini. Uz širi kraj Ošanićkih pločica izrađena je u sredini glava žene okrenuta prema rubu (odnosno, suprotno od korijena koplja i palmete), s dužom valovitom kosom razdijeljenom po sredini, a na glavi je vodoravno-ovalni, narebreni objekt (slični na polos – ženski nakit za

¹¹ Ljubić, 1889., 136.

¹² Marić, 1973., 257-258; isti, 1976., 36.

kosu u obliku valjka, ili na modius – vagan, mjerica za žito). Između ovog objekta i glave, kao i uz podbradak, nalazi se po jedna girlanda izvedena nizom ispupčenja. Lijevo i desno od ženske glave postavljeno je po jedno, veoma pažljivo i minuciozno izrađeno (vjerojatno orlovo) krilo. Ispod krila postavljene su sučelice dvije ptice (vjerojatno golubovi), od čijih grudi prema podbratku ženske glave ide po jedna zmija, a rub pločice je ukrašen nizom krupnijih i nizom sitnijih ispupčenja. Čitav prikaz je uokviren jednostrukom ispupčenom crtom (T. I, 1; II, 1; III, 1). Pločice s Ošanića razlikuju se od primjerka iz Gostilja i Prozora, u prvom redu po rasporedu ukrasa. Naime, na ostalim pločicama zrakasti motivi sa središnjim kopljem polaze od podbratka ljudskog lika okrenutog prema užem kraju pločice; različito oblikovana palmeta (ili drvo?) uz koju su povezane protome fantastičnih likova koji odgovaraju grifonima. Na najmanjoj pločici iz Prozora (T. IV, 2) palmeta s grifonima dopire do šireg kraja pločice, dok je na onoj iz Gostilja (T. I, 2) i na pločice iz Prozora (T. IV, 1, 3) čitav motiv postavljen više prema sredini pločice, a prostori uz širi rub trapeza popunjeni su predstavama kojih nema na pločicama s Ošanića. Ipak pločica iz Gostilja pokazuje najviše sličnosti s ošanićkim pločicama: užu kraj ima slične ukrase s jednim nizom ispupčenja i volutama (brežuljci?), ali su dva drveta drukčije stilizirana, a i vrh koplja je drugog oblika; ovdje nema osmokrakih rozeta, već su uz vrh koplja prikazana dva delfina. S obje strane koplja i ovdje se zrakasto šire po tri, dosta nepažljivo izvedena, niza S-motiva, a između njih po dvije glatke, kopljaste crte, posljednji, vanjski par ovih ukrasa povijen je prema rubovima pločice, a uz njih je izrađen po jedan kružić s točkom u sredini. U prikazu ljudske glave također ima znatne razlike; naime, izgleda da je glava prikazana s bradom, a krila su veoma nepažljivo i nejasno urađena. Ispod svakog krila i ovdje stoji po jedna ptica na nejasnom objektu, za koji je Đ. Basler smatrao da prikazuje polumjesec.¹⁵ Iznad svakog krila prikazana je po jedna kaciga s paragnatidima (štitnici za obraze). Na glavi je postavljena neka vrsta stalka proširene osnove i gornjeg dijela na kome leže protome grifona s ptičjim glavama i po jednim rogom (uhom?) povijenim prema naprijed, dosta slične glavama grifona na pločicama s Ošanića, ali znatno grublje izvedene i bez kresta, osim neposredno ispod kljuna (zbog čega podsjećaju na glavu pijetla). Preko srednjeg dijela grifona prikazano je drvo (palmeta?) koje se produžava iznad grifona završeno na vrhu scolikim nastavkom, a lijevo i desno je po jedna osmokraka zvijezda. Sljedeća scena, jasno odvojena poprečnom crtom, donosi u sredini ovalni objekt iz koga gore izlazi drška sa zvijezdom, a lijevo

¹⁵ Basler, 1969., 9.

i desno je po jedan krilati konj glavom okrenut prema zvijezdi. Ova scena se ne javlja na ostalim pločicama. Dvostruki okvir obuhvaća ovu i središnju scenu, dok je posljednji dio uz širi kraj pločice zatvoren jednostavnim okvirom. Tu je prikazano sedam vrhova kopalja (ili strelica) okrenutih prema dolje, između kojih se nalazi sedam točkastih ispupčenja. Vrhovi kopalja izlaze iz listolikih ukrasa koji se oslanjaju na osam voluta. Izvan okvira na rubu izrađeno je osam točkastih ispupčenja (T. I, 2). Koplje ili strelica uz neke nejasne objekte, približno na istoj poziciji nalazi se i na posljednjoj pločici nađenoj u Prozoru (T. IV, 1), a na jednom ulomku (T. IV, 3), u istom položaju kao koplja na pločici iz Gostilja prikazani su nejasni objekti. Najmanja pločica iz Prozora (T. IV, 2) po središnjoj sceni dosta je slična pločici iz Gostilja, ali se razlikuje u detaljima: palmeta je masivna na širokom stablu, grifoni izlaze kao grane, na ptičjim glavama nema rogova, a prikazane su konjske (?) noge (motiv je oštećen jer su naknadno stavljene zakovice); osmokrake zvijezde (ili rozete) postavljene su ispod grifona, oko ljudske (vjerojatno ženske) glave nalazi se diadema od kružnih ispupčenja, krupnijih iznad čela i sitnijih prema krajevima, krila uz glavu sličnija su krilima na pločicama iz Ošanića nego na pločici iz Gostilja, iako su oblikovana znatno grublje; i ovdje je ispod krila postavljena po jedna ptica glave okrenute unazad (prema rubu pločice), kod obje ptice nedostaje zadnji dio s repom (ili zato što ga nije ni bilo, ili zbog toga što je prekriven željeznim oksidom); čini se da ispod ptica ide po jedna zmija prema ljudskoj glavi; zrakasti motiv sa središnjim kopljem tordirane drške sastoji se od po tri valovita niza S-motiva i po tri tordirane crte koje se izmjenjuju. Oko donjeg dijela koplja nalaze se četiri zmijolika i dva nejasna motiva, a uz sami vrh koplja po jedan delfin sa svake strane. Vrh je oblikovan pomoću dvije ukošene ispupčene crte, koje ostavljaju dojam trnova, po čemu je sličniji vrhu koplja na pločicama s Ošanića nego listolikom vrhu na pločici iz Gostilja. Kako je i ovdje naknadno došla zakovica, sam vrh je nešto oštećen.

Ispod koplja, na samom užem kraju pločice, prikazana su dva ratnika jedan prema drugom, s okruglim štitom i kopljem u rukama, od kojih svaki stoji na čamcu uzdignuta pramca. Na dijelu gdje nema željeznog oksida vidi se da je pločica prvobitno imala okvir s nekom vrstom ljestvičastog motiva (T. IV, 2). Ovoj pločici je dosta sličan veći ulomak iz Prozora (T. IV, 4), od koga je sačuvana približno polovina prema užoj strani. Od ljudske glave sačuvan je samo podbradak iz koga izlazi tordirana drška koplja, čiji je vrh (koliko se može zapaziti zbog naknadnog oštećenja zakovicom), oblikovan slično kao na prethodnoj pločici. Sačuvana je i jedna ptica unazad okrenute glave, zatim zrakasti motiv s obje strane koplja koji se sastoji od po dvije tordirane (ili točkaste?) crte sa svake strane između kojih idu po dva valovita

niza S-motiva uz koje su dodane neke vrste nastavaka, tako da više podsjećaju na biljnu lozicu; između zrakastih elemenata iskucani su nizovi točkastih ispupčenja.

Kao i na prethodnoj pločici, i ovdje je oko donjeg dijela drške koplja postavljeno nekoliko zmijolikih i ribolikih figura, kao i dva delfina. Uz užu stranu stoje dva ratnika nasuprot jedan drugomu, s kacigom ili kapom i okruglim štitom. Na dijelovima ruba, gdje nema željeznog oksida, zapaža se okvir od tanke crte i niza točkastih ispupčenja. Na preostaloj pločici i ulomku šireg kraja četvrte pločice iz Prozora izrađene su brojne predstave, koje se ne javljaju na ostalim primjercima. Širi rub ulomka označen je okvirom i nizom točkastih ispupčenja, od koga polaze četiri drške na kojima vise nejasni izduženo-ovalni objekti, između kojih se nalaze osmokrake zvijezde (ili rozete). Jedna zvijezda je oštećena naknadnim ukivanjem zakovice. Slijede dva konjanika s kacigama (ili kapama?) u galopu na lijevo, ispod zadnjih nogu prvog konja zapaža se dio palmete, a ispod zadnjih nogu drugoga glava ptice grabljivice i prednja noga neke životinje, vjerojatno preostali dijelovi grifona (T. IV, 3). Posljednja pločica je oštećena patinom, tako da su neke predstave nejasne, a kako ih nema na drugim pločicama, teško je rekonstruirati ono što je prikazano.

Tu je prije svega središnji motiv s kopljem čija drška, kako izgleda, u ovom jednom slučaju nije tordirana, već glatka. Prostor na kome se nalazi vrh koplja u tolikoj mjeri je oštećen da se ne razabira niti oblik vrha, niti eventualne druge predstave oko i ispod njega. I zrakasti elementi, zbog oštećenja, zapažaju se samo djelomično, pa se čini da se sastoje od po tri glatke (?) crte i dva niza S-motiva na jednoj, a samo jedan na drugoj strani. Drška koplja i ovdje polazi od podbratka ljudske glave, s dva krila sa strana slično oblikovana kao na manjoj pločici iz Prozora. Čini se da je ovdje prikazana muška glava s kovrčavom bradom (ali bi mogla biti i girlanda od kružnih ispupčenja). Ispod krila i ovdje je prikazana po jedna ptica, ali ne u mirnom stavu kao na drugim pločicama, već u strmoglavom letu prema užoj strani pločice. Lijevo i desno od krila nalazi se po jedna osmokraka zvijezda (ili rozeta), a nad glavom je nejasan peterokutni objekt iznad koga se nalaze dva grifona s ptičjom (?) glavom i prednjim nogama neke životinje; od leđa grifona polazi veoma stilizirana palmeta zadebljana u donjem dijelu i razdvojena u dva kraka na vrhu. Desno se zapaža ostatak neke predstave u vidu ribljeg repa, dok se lijevo nalazi lik ptice okrenute prema rubu i s glavom okrenutom unazad. Iznad palmete zapažaju se noge ljudske figure u trku. Prema širem kraju pločice prikazana su dva konjanika, prvi u galopu, a drugi u mirnom stavu na desno. Ispred glave prvog konja kao da je izrađena ptica. Od šireg ruba visi jedno koplje (ili strelica) i tri nejasna predmeta na drškama.

Na široj strani naknadno su ukovane dvije, a na užoj jedna zakovica. Mnogobrojni, na žalost, znatno oštećeni likovi, unekoliko izdvajaju ovu pločicu od ostalih.

Prve dvije pločice s Ošanića iskopane su zajedno s materijalom koji vremenski pripada razmjerno dugom razdoblju od kraja IV. do početka I. st. pr. Kr., dok je treća nađena u blizini sjeveroistočne kule grada.¹⁴ Premda uvjeti nalaza nisu pružali oslonac za vremensko opredjeljivanje, Z. Marić je na osnovi stilskih karakteristika i sličnosti s pločicom iz Gostilja, datiranom na osnovi trajanja nekropole u vrijeme od posljednje četvrtine III. do prve polovine II. st. pr. Kr.,¹⁵ i ošaničke pločice datirao u II. st. pr. Kr.¹⁶ Pločice iz Prozora, za koje nema nikakvih podataka relevantnih za vrijeme nastanka, R. Drechsler-Bižić opredjeljuje samo okvirno u kasnolatenško razdoblje.¹⁷ Iz spomenutih vremenskih okvira nešto malo izlazi G. Kossack koji smatra da pločice potječu iz druge polovice III. st. pr. Kr.¹⁸

U krajnjoj crti vrijeme nastanka i uporabe pločica u ovim razmatranjima i nije posebno bitno, bitna je duhovna osnova iz koje su nastale predstave na ovim objektima. Većina autora se slaže da se, u pogledu sadržaja i značenja prikazanih predstava, radi o dubokom simbolizmu likova i ornamenata vezanom za religijska shvaćanja i mitološke legende. Kako o religijsko-mitološkoj tradiciji domaćeg prahistorijskog stanovništva gotovo nema nikakvih pisanih vijesti, eventualna rješenja sadržaja moguće je tražiti najprije u grčkom svijetu s kojim su sva tri plemena, tijekom stoljeća, imala, jače ili slabije dokumentirane, odnose. Tako za ošaničke pločice Z. Marić naglašava likove slične grifonu, orlovska krila, a za žensku glavu pretpostavlja da bi mogla predstavljati glavu Meduze.¹⁹ Đ. Basler ocjenjuje da "Čitava pločica odiše simbolikom muškog herojstva i mitovima vezanim za smrt."²⁰ S ovim mišljenjem slaže se i R. Drechsler-Bižić koja povezuje prikaze na manjoj pločici iz Prozora sa: "... simbolikom heroiziranih pokojnika i mitovima vezanim za htonske kultove."²¹

U opširniju analizu mogućeg sadržaja i značenja likova i ornamenata na trapezoidnim pločicama (i sličnim, pravokutnim iz Gostilja koje ovdje nisu obrađivane), na osnovi elemenata iz grčke religije i mitologije, upustio se G.

¹⁴ Marić, 1973., 257; isti, 1976., 35.

¹⁵ Basler, 1969., 10.

¹⁶ Marić, 1973., 258; isti, 1976., 36.

¹⁷ Drechsler-Bižić, 1987., 434.

¹⁸ Kossack, 1991., 151.

¹⁹ Marić, 1973., 258; isti, 1976., 36-37.

²⁰ Basler, 1969., 9.

²¹ Drechsler-Bižić, 1987., 435.

Kossack.²² Za trapezoidne pločice ovaj autor, između ostalog, konstatira da pojedini figuralni elementi vuku svoje podrijetlo iz grčkog likovnog kruga, naglašavajući da u ovakvoj kombinaciji nisu poznati u grčkoj umjetnosti, čime zapravo ukazuje na autohtone izvore ovih predstava. Kossack nabraja takve elemente kao što su stablo s palmetom, zatim heraldički postavljene krilate životinje na primjerku iz Gostilja (T. I., 2), za koje misli da ne prikazuju Pegaza, već neku vrstu grifona. Dalje on navodi da su krilate ljudske glave od ranohelenističkog razdoblja pridodane umirućoj Meduzi, a za takav lik na trećoj pločici s Ošanića (T. I, 1) naglašava da polos ili modius nije atribut Meduze, već pripada božanstvima podzemnog svijeta. I za središnju temu koplja sa zrakastim motivom Kossack smatra da je posve negrčka kombinacija, dovodeći je, ipak, u svezu sa Zeusovim snopom munja, zatim Posejdonovim i Meduzinim sinom Hrisaorom koji je prikazivan sa zlatnim mačem (ili kao zlatni mač), kao i s bogom rata Aresom čiji je simbol dugo koplje. S Aresom je povezan Kadmo (po grčkom mitu otac Ilirije eponimnog herosa Ilira), koji je ubio Aresovog zmajolikog sina i posijao njegove zube iz kojih su nikli Spartoi (“Posijani”), borci kopljem. Figure konjanika Kossack povezuje sa silama u obliku konja, a za pojedine detalje smatra da simboliziraju astralni element (zvijezde – T. I, 1, 2; II, 1; IV, 2, 3), vlažni element (morske životinje – T. I, 2; IV, 2, 3), odnosno čvrsto tlo (drveće, ratnici – T. I, 1, 2; IV, 2, 3).

Ako se prihvati Kossackovo mišljenje da su na užem kraju pločica simbolično naznačeni voda i zemlja, a da astralni znaci na širem dijelu simboliziraju nebeske sfere (zvijezde s osam zraka jer je osam brojka kozmičke ravnoteže, a označuje i broj glavnih i sporednih strana svijeta),²³ tada bi se par konjanika (T. IV, 1, 4) možda smio interpretirati kao Dioskuri – božanska braća koji su često prikazivani u liku konjanika sa šiljatom kapom.²⁴ Uz izvanredna Kossackova razmatranja, treba napomenuti još neke mogućnosti. Tako, npr., dok prikazani ljudski lik na pločicama s Ošanića (T. I, 1), zbog polosa ili modusa na glavi, vjerojatno ne prikazuje glavu Meduze, za te likove na ostalim pločicama moglo bi se, ipak, razmišljati o predstavi Gorgone, čak i za one kod kojih je, izgleda, prikazana muška brada (T. IV, 2; možda i T. III, 2), jer se i u Grčkoj Gorgone katkad prikazuju s bradom.²⁵ Ipak, ne smije se zaboraviti da su pločice izrađene za domaće pučanstvo, te pojedini likovi ne moraju u potpunosti odgovarati likovima uobičajenim u grčkoj ikonografiji. Također, ne bi trebalo ispustiti iz vida ni činjenicu da je glava Meduze često

²² Kossack, 1991., 151-162.

²³ Chevalier-Gheebant, 1989., 465.

²⁴ Srejović-Cermanović, 1987., 121.

²⁵ Srejović-Cermanović, 1987., 98.

ukrašavala štit ili grudi boginje Atine, da je koplje atribut iste boginje kojoj je posvećena zmija, a postojalo je i predanje da je njezin kult donio Kadmo iz Fenikije.²⁶ I neki od ostalih likova na pločicama pojavljuju se u grčkoj mitologiji na poseban način povezani s pojedinim bogovima, pa se, možda, i u autohtonim vjerovanjima mogu očekivati božanstva sličnih osobina i funkcija. U tom kontekstu može se spomenuti da su npr. grifoni, palma i delfin posvećeni Apolonu koga neki autori povezuju s prahistorijskim, široko rasprostranjenim solarnim kultom. Delfin je, također, u tijesnoj vezi s Posejdom, kao i Pegaz (ukoliko se, ipak, radi o heraldičkom prikazu dva Pegaza na pločici iz Gostilja – T. III, 2), jer je Pegaz nastao iz odnosa Posejdona s Meduzom, kao i Hrisaor.²⁷

Grčka religija i mitologija pružaju i druge mogućnosti za vezivanje ovakvih simboličnih predstava uz određena božanstva, odnosno mitove. Na drugom mjestu²⁸ pokazala sam, na osnovi brojnih figuralnih predstava iz materijalne kulture prahistorijskih Japoda, da je ova plemenska zajednica imala veoma razuđen panteon, u mnogim elementima srodan s grčkim. Tako su, u znatno ranijem vremenu, početkom i tijekom starijeg željeznog doba, registrirani figuralni elementi koji, posve jasno, dokumentiraju vjerovanja u muško solarno božanstvo plodnosti i vegetacije (koje se izjednačuje s Apolonom) i žensko božanstvo koje je bilo moguće povezati s nekim detaljima iz starijih grčkih vjerovanja i mitova o boginji Atini. Među božanstvima koja su Japodi poštivali posebno se ističe (možda vrhovni) bog Bind, po mnogim karakteristikama veoma blizak starijoj verziji grčkog Posejdona. Također je kod Japoda morala postojati značajna mitološko-religijska usmena književnost iz koje su, kao materijalizirani odbljesak, proizašle i pločice iz Prozora, uz brojne druge objekte. Slična situacija, t.j. vlastiti panteon i religijsko-herojska mitologija, s dosta opravdanja, može se pretpostaviti i za Daorse, kao i za Labeate, možda čak i s jačim utjecajima iz, zemljopisno bližih, grčkih prostora. Čini se da su sva tri spomenuta plemena morala poznavati određene likove i događaje iz grčke mitologije, a vjerojatno je da su neke od njih više ili manje preoblikovali i približili, ili čak ugradili u vlastitu mitološku tradiciju. Naravno, ovakva razmišljanja, ipak, vode samo u sferu manje-više prihvatljivih pretpostavki. Prema sličnostima, ali i razlikama likovnih elemenata na pločicama, očigledno je da je kod Daorsa, Labeata i Japoda postojala srodna, ali istodobno i različita narativna osnova, priča o bogovima i herojima koja je bila bliska, poznata i razumljiva pripadnicima plemena. No, kao što je već zaključio G. Kossack, današnjem, kulturno stranom, promatraču veoma je teško, čak gotovo nemoguće, prodrijeti u bit ove šifrirano date priče.

²⁶ Isto, 62-63.

²⁷ Isto, 99, 40, 51; 29, 356-357, 324, 492.

²⁸ Raunig, disertacija, nepublikovana.